

blev til en Handelsvare, hvis Værdi alene bestemtes af Efterspørgselsens Styrke og Tilbudets Størrelse. Arbejderne rejste deres mægtige Organisationer, som i alle Lande blev jævnbrydige med Arbejdsgivernes og efterhaanden anerkendtes af Arbejdsgiverne og af Samfundene, simpelthen fordi Arbejderne gennem deres Organisationer var i Stand til at standse Produktionen og Samfundets Funktioner. Men hvor mægtige Arbejdernes Organisationer end følte sig op igennem Tiderne, var det dog saadan, at de efterhaanden forstod, at Organisationerne i sig selv kunde ikke være Maalet for Arbejderbevægelsen; Organisationerne kunde hindre Kapitalen i at drive Lønnen ned til Sultegrænsen, Organisationerne kunde forhale en nedadgaaende Lønbevægelse i Nedgangstider og fremme en opadgaaende Lønbevægelse i Opgangstider, men Organisationerne kunde ikke undtage Arbejdet fra de almindelige økonomiske Love, som virker gennem Tilbud og Efterspørgsel; ofte blev det hele kun et Kapløb mellem Arbejdsløn og Varepriser, Lønforhøjelser efterfulgtes af Prisstigninger, saa at den reelle Arbejdsløn i Virkeligheden blev den samme.

Derfor var det ikke underligt, at Arbejderstanden maatte søge Arbejderspørgsmaalets endelige Løsning ad andre Veje end gennem Organisationerne, og vi ved alle, hvorledes Arbejderstanden i stort Omfang fandt Hvile i den Lære, hvis Tanke var, at Arbejdets Frigørelse overhovedet ikke kan ske i et Samfund, der beherskes af de økonomiske Love, som er afgørende i det nuværende Samfund. Samfundet maa bygges op paa et helt nyt Grundlag, for at Arbejderne skal kunne unddrage sig, hvad man kalder den jernhaarde Lønningslov.

Ved Siden af den Lære, jeg lige har nævnt, arbejdede efterhaanden den Opfattelse sig frem i Samfundet, der omtrent kan udtrykkes saaledes, at Arbejderspørgsmaalet løses ikke ved, at man søger at unddrage sig de økonomiske Naturlove, vi kender; det kom i Stedet blot an paa at forstaa disse Love paa rette Maade og handle derefter. Sagen er efter denne Opfattelse ret simpel. Sikkerheden for, at Arbejderne ikke udbyttes af dem, der sidder inde med Kapital og Produktionsmidler, maa søges i, at der er Adgang for den Del af Arbejderne, som ikke selv ejer Kapital, til at udnytte deres Arbejdskraft til dens fulde Værdi. Derfor, siger denne Opfattelse, er den frie Adgang til Jorden en uundværlig Regulator i det økonomiske Liv, fordi den giver Sikkerhed for, at Arbejderne i et frit Konkurrencesamfund faar det fulde

Udbytte af deres Arbejde. Grænsen for, hvad Arbejderne vil sælge deres Arbejdskraft for, vil altid blive sat af den Afkastning, Arbejdet giver ved at arbejde med Jorden. Der er ingen Tvivl om, at den Opfattelse, jeg her lige har gengivet, og hvortil Spiren vil findes tilbage i den klassiske Nationaløkonomi, er trængt saaledes igennem, at den Tankegang i Virkeligheden er almindelig i store Kredse af den danske Befolkning, at med Jordspørgsmaalets Løsning løses ogsaa en fundamental Side af Arbejderspørgsmaalet.

Jeg har villet nævne disse forskellige Stadier i Opfattelsen af Arbejderspørgsmaalet, fordi jeg gerne vil pointere, at indtil for faa Aar siden var det i Virkeligheden de Problemer, jeg har nævnt, der helt beherskede Drøftelsen af Arbejderspørgsmaalet, og det, der er sket i de sidste Aar, er i Virkeligheden dette, at en helt ny Side af Arbejderspørgsmaalet er draget i Forgrunden, nemlig den Side, der beskæftiger sig med Spørgsmaalet om Arbejdernes direkte Interesse i deres Arbejde i den enkelte Bedrift, Spørgsmaalet om Arbejderens personlige Forhold til den Bedrift, hvori han arbejder. Saaledes som dette Spørgsmaal er kommet til at foreligge, er der ikke Tvivl om, at dette Spørgsmaal ogsaa er en Følge af den tekniske Revolution, som har fundet Sted i de sidste Slægtled og har stillet Arbejderen paa en helt anden Plads i Produktionen end tidligere. Gaar vi tilbage til Haandværkets Tid, ser vi jo, som alle ved, Mesteren staa i sit Værksted sammen med sine Svende; der er ikke nogen virkelig økonomisk Mod-sætning mellem dem, de er udgaaet af samme sociale Milieu, lever under samme patriarkalske Forhold, og Forholdet er i Virkeligheden helt bestemt derved, at Svenden med nogenlunde Sikkerhed ved, at senere hen bliver han selv Mester, han bliver *selvstændig*. Der er i dette Haandværkersamfund en personlig Tilknytning til Produktionen og dens Interesse, som ikke kendes under Nutidens Forhold, derom er der slet ingen Tvivl. Jeg kan derfor ikke sige andet end, at det undrede mig, at det ærede Medlem Hr. Slebsager besvarede den højttærede Ministers Fremhæven af den Kendsgerning, jeg her har nævnt, med at sige, om det da var Idealet at komme tilbage til Lavsamfundet. Man maa dog kunne nævne en enkelt fordelagtig Side ved det gamle Haandværkersamfund, uden at man derfor behøver at se Idealet i en Tilbagevenden til Lavene. Som Forholdene laa i dette Haandværkersamfund, var i Virkeligheden Betingelserne for en egentlig Klassekamp ikke